ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 5ης Οκτωβρίου 1994 *

Στην υπόθεση C-323/93,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του γαλλικού Cour de cassation προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Société civile agricole du centre d'insémination de la Crespelle

και

Coopérative d'élevage et d'insémination artificielle du département de la Mayenne,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 5, 86 και 90, παράγραφος 1, και 30 και 36 της Συνθήκης ΕΟΚ καθώς και του άρθρου 2 της οδηγίας 77/504/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1977, περί των ζώων αναπαραγωγής του βοείου είδους καθαρόαιμου γένους (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/019, σ. 58), και του άρθρου 4 της οδηγίας 87/328/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1987, για την αποδοχή στην αναπαραγωγή βοοειδών αναπαραγωγής καθαρόαιμου γένους (ΕΕ L 167, σ. 54),

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους J. C. Moitinho de Almeida, πρόεδρο τμημάτων, προεδρεύοντα, M. Diez de Velasco (εισηγητή) και D. A. O. Edward, προέδρους τμήματος, K. N. Κακούρη, F. A. Schockweiler, F. Grévisse, M. Zuleeg, P. J. G. Kapteyn και J. L. Murray, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: C. Gulmann
γραμματέας: H. von Holstein, βοηθός γραμματέας,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η société civile agricole du Centre d'insémination de la Crespelle, εκπροσωπούμενη από τους J. Rouvière και R. Cathala, δικηγόρους Παρισιού,

— η Coopérative d'élevage et d'insémination artificielle του διαμερίσματος της Mayenne, εκπροσωπούμενη από τους G. Lesourd και D. Baudin, δικηγόρους Παρισιού,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την H. Duchêne, γραμματέα εξωτερικών υποθέσεων στη νομική διεύθυνση του Υπουργείου Εξωτερικών, και την C. de Salins, σύμβουλο εξωτερικών υποθέσεων στη νομική διεύθυνση του ίδιου υπουργείου,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον G. Marenco, νομικό σύμβουλο, και τη V. Melgar, υπάλληλο κράτους μέλους αποσπασθείσα στη Νομική Υπηρεσία της Επιτροπής,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της société civile agricole du Centre d'insémination de la Crespelle, της Coopérative d'élevage et d'insémination artificielle του διαμερίσματος της Mayenne, εκπροσωπουμένης από τον Daniel Baudin, επικουρούμενο από τον Claude Paulmier, δικηγόρο Παρισιού, της Γαλλικής Κυβέρνήσεως και της Επιτροπής, κατά τη συνεδρίαση της 23ης Μαρτίου 1994,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 4ης Μαΐου 1994,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 15ης Ιουνίου 1993, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 24 Ιουνίου 1993, το γαλλικό Ccour de cassation (Τμήμα Εμπορικών Υποθέσεων) υπέβαλε στο Δικαστήριο, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 5, 86 και 90, παράγραφος 1, καθώς και των άρθρων 30 και 36 της Συνθήκης ΕΟΚ, και ως προς την ερμηνεία των οδηγιών 77/504/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1977, περί των ζώων αναπαραγωγής του βοείου είδους καθαρόαιμου γένους (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/019, σ. 58), και 87/328/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1987, για την αποδοχή στην αναπαραγωγή βοοειδών αναπαραγωγής καθαρόαιμου γένους (ΕΕ L 167, σ. 54).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της société civile agricole du Centre d'insémination de la Crespelle (στο εξής: Centre de la Crespelle) και της Coopérative d'élevage et d'insémination artificielle του διαμερίσματος της Mayenne (στο εξής: Coopérative de la Mayenne).

3 Στη Γαλλία, η τεχνητή γονιμοποίηση των ζώων ρυθμίζεται κυρίως από τον νόμο 66-1005 της 28ης Δεκεμβρίου 1966, περί της κτηνοτροφίας (JORF 1966, σ. 11619). Δυνάμει του άρθρου 5, πρώτο εδάφιο, του νόμου αυτού, για την

εκμετάλλευση των κέντρων γονιμοποιήσεως απαιτείται έγκριση. Η διάταξη αυτή καθιερώνει διάκριση μεταξύ των κέντρων που είναι επιφορτισμένα με την παραγωγή του σπέρματος και των κέντρων τα οποία εξασφαλίζουν τη γονιμοποίηση, δεν απαγορεύει όμως σε ένα και το αυτό κέντρο να ασκεί αμφότερα τα είδη δραστηριοτήτων ταυτοχρόνως. Οι δραστηριότητες παραγωγής συνίστανται στη διατήρηση αποθέματος αρσενικών ζώων αναπαραγωγής, στην υποβολή σε δοκιμασία των ζώων αναπαραγωγής και στη συγκομιδή, στη συσκευασία, στη διατήρηση και στην παραχώρηση του σπέρματος. Οι δραστηριότητες γονιμοποιήσεως αφορούν τη γονιμοποίηση των θηλέων ή τον έλεγχό της, εφόσον οι σχετικές με αυτή πράξεις διενεργούνται από κτηνοτρόφους που έχουν λάβει άδεια προς τούτο.

4 Ο νόμος του 1966 προβλέπει επιπλέον ότι κάθε κέντρο γονιμοποιήσεως εξυπηρετεί μία ζώνη εντός της οποίας είναι το μόνο που έχει λάβει έγκριση να επεμβαίνει (άρθρο 5, τέταρτο εδάφιο). Εάν η ζώνη αυτή έχει παραχωρηθεί σε γεωργικό συνεταιρισμό, ο συνεταιρισμός αυτός υποχρεούται να δέχεται ως χρήστες τους κτηνοτρόφους που δεν είναι μέλη του συνεταιρισμού (άρθρο 5, έκτο εδάφιο).

5 Κατά τον ίδιο νόμο, τα κέντρα γονιμοποιήσεως τα οποία δεν είναι και κέντρα παραγωγής εφοδιάζονται κατά κανόνα με ζώα αναπαραγωγής ή με σπέρμα από το ή από τα κέντρα παραγωγής με τα οποία έχουν συνάψει σύμβαση εφοδιασμού. Οι κτηνοτρόφοι οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι στη ζώνη δραστηριότητας ενός κέντρου γονιμοποιήσεως μπορούν να ζητήσουν από το κέντρο αυτό να τους προμηθεύσει σπέρμα που προέρχεται από κέντρα παραγωγής της επιλογής τους (άρθρο 5, πέμπτο εδάφιο), αλλά τα πρόσθετα έξοδα που προκύπτουν από την επιλογή αυτή βαρύνουν τους χρήστες.

6 Εντός του γαλλικού μητροπολιτικού εδάφους λειτουργούν επί του παρόντος 51 κέντρα γονιμοποιήσεως και 23 εγκεκριμένα κέντρα παραγωγής, από τα οποία τρία μόνον έχουν λάβει έγκριση και ως κέντρα γονιμοποιήσεως. Όλα τα κέντρα γονιμοποιήσεως στη Γαλλία έχουν συσταθεί υπό τη μορφή γεωργικού συνεταιρισμού. Ομοίως, όλα πλην τεσσάρων, έχουν καταστεί συνεταιριστικά μέλη της UNCEIA (Union nationale des coopératives agricoles d'élévage et

d'insémination artificielle), η οποία είναι ο μόνος οργανισμός που συγκεντρώνει κέντρα παραγωγής και γονιμοποιήσεως στο σύνολο της γαλλικής επικράτειας. Κατά το άρθρο 7 του καταστατικού της UNCEIA, η προσχώρηση στην UNCEIA συνεπάγεται τη δέσμευση των μελών της να χρησιμοποιούν αποκλειστικά τις υπηρεσίες της. Άλλωστε, κατά το άρθρο 29 του εν λόγω κανονισμού, η γενική συνέλευση της UNCEIA λαμβάνει δεσμευτικές αποφάσεις για όλα τα μέλη, ακόμη και για τους απόντες και τους διαφωνούντες.

7 Όσον αφορά την εισαγωγή στη Γαλλία του βοείου σπέρματος, ρυθμίζεται με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας της 17ης Απριλίου 1969 (JORF της 30. 4. 1969, σ. 4349), τροποποιηθείσα από άλλη απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 1989, σχετικά με τις εγκρίσεις λειτουργίας των κέντρων τεχνητής γονιμοποιήσεως (JORF της 31. 1. 1989, σ. 1469). Κατά το άρθρο 2 της τελευταίας αυτής αποφάσεως, οποιοσδήποτε υπήκοος κράτους μέλους μπορεί να εισάγει ελεύθερα σπέρμα, υπό τον όρον ότι προέρχεται από κέντρα παραγωγής επιλεγμένα από το Υπουργείο Γεωργίας και ότι έχει ληφθεί από ταύρους οι οποίοι πληρούν τις ζωοτεχνικές και υγειονομικές προϋποθέσεις που προβλέπει η γαλλική και η κοινοτική νομοθεσία. Τέλος, το εν λόγω άρθρο 2 προβλέπει ότι κάθε ιδιώτης επιχειρηματίας ο οποίος εισάγει σπέρματα προελεύσεως άλλου κράτους μέλους της Κοινότητας πρέπει να τα παραδίδει σε εγκεκριμένο κέντρο γονιμοποιήσεως ή παραγωγής. Στο επιλεγέν κέντρο μπορεί να δημιουργεί απόθεμα εισαχθέντων σπερμάτων.

8 Στο κοινοτικό δίκαιο, το άρθρο 2, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 77/504 και το άρθρο 2, παράγραφος 1, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 87/328, ορίζουν ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι ενδοκοινοτικές συναλλαγές σπέρματος και γονιμοποιηθέντων ωαρίων που προέρχονται από βοοειδή αναπαραγωγής καθαρόαιμου γένους να μην απαγορεύονται, περιορίζονται ή παρακωλύονται για ζωοτεχνικούς λόγους. Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 3 της πρώτης οδηγίας, το Συμβούλιο έπρεπε προ της 1ης Ιουλίου 1980 να θεσπίσει τις κοινοτικές διατάξεις αποδοχής των βοοειδών αναπαραγωγής καθαρόαιμου γένους στην παραγωγή, συμπεριλαμβανομένης της χρησιμοποιήσεως του σπέρματός τους, πράγμα το οποίο έγινε με την οδηγία 87/328.

9 Το άρθρο 4 της τελευταίας αυτής οδηγίας υποχρεώνει τα κράτη μέλη να μεριμνούν ώστε, για τις ενδοκοινοτικές συναλλαγές, το σπέρμα των ταύρων καθαρόαιμου γένους να συλλέγεται, να υφίσταται επεξεργασία και να φυλάσσεται

σε επισήμως εγκεκριμένο κέντρο τεχνητής σπερματέγχυσης. Κατά την τέταρτη και την έβδομη αιτιολογική σκέψη, αρκεί, προς αποφυγή χειροτερεύσεως της γενετικής καθαρότητας, να απαιτείται να προέρχονται τα σπέρματα από επισήμως εγκεκριμένα κέντρα τεχνητής σπερματέγχυσης των άλλων κρατών μελών.

10 Η ρύθμιση αυτή συμπληρώθηκε με την οδηγία 91/174/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Μαρτίου 1991, σχετικά με τους ζωοτεχνικούς και γενεαλογικούς όρους που διέπουν την εμπορία ζώων φυλής (ράτσας), και σχετικά με την τροποποίηση των οδηγιών 77/504/ΕΟΚ και 90/425/ΕΟΚ (ΕΕ L 85, σ. 37).

11 Τέλος, η οδηγία 88/407/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1988, για τον καθορισμό των απαιτήσεων υγειονομικού ελέγχου που ισχύουν στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές και στις εισαγωγές κατεψυγμένου σπέρματος βοοειδών (ΕΕ L 194, σ. 10), διευκρινίζει με το άρθρο 3 τους υγειονομικούς όρους που πρέπει να πληρούν τα σπέρματα που γίνονται δεκτά στο ενδοκοινοτικό εμπόριο. Η οδηγία αυτή τροποποιήθηκε από την οδηγία 90/425/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 1990, σχετικά με τους κτηνιατρικούς και ζωοτεχνικούς ελέγχους που εφαρμόζονται στο ενδοκοινοτικό εμπόριο ορισμένων ζώντων ζώων και προϊόντων με προοπτική την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς (ΕΕ L 224, σ. 29).

12 Από τη δικογραφία προκύπτει ότι από το 1961 το Centre de la Crespelle διατηρεί αποθέματα βοείου σπέρματος και προβαίνει στη σπερματέγχυση, εντός τμήματος του διαμερίσματος της Mayenne. Η Coopérative de la Mayenne, η οποία έχει αποκλειστικά δικαιώματα στην περιφέρεια αυτή από το 1970, προσέφυγε κατά του Centre de la Crespelle λόγω προσβολής των δικαιωμάτων αυτών, ενώπιον του tribunal de grande instance de Rennes. Το δικαστήριο αυτό καταδίκασε το Centre με απόφαση της 25ης Ιουνίου 1991. Δεδομένου ότι η απόφαση αυτή επικυρώθηκε από το Cour d'appel de Rennes, το Centre de la Crespelle άσκησε αναίρεση ισχυριζόμενο ότι το γαλλικό σύστημα λειτουργίας των κέντρων σπερματεγχύσεως αντέβαινε προς ορισμένες διατάξεις της Συνθήκης.

13 Λόγω αμφιβολιών ως προς την ερμηνεία που έπρεπε να δοθεί στο κοινοτικό δίκαιο, το Cour de cassation υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Αντίκειται προς τις διατάξεις των άρθρων 5, 86 και 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας μια εθνική νομοθεσία, όπως η προκείμενη, με την οποία ιδρύονται κέντρα τεχνητής γονιμοποιήσεως όταν μόνον αυτά είναι εξουσιοδοτημένα να ασκούν τη δραστηριότητά τους σε καθορισμένη ζώνη και έχουν την ευχέρεια να χρεώνουν πρόσθετα έξοδα όταν οι κτηνοτρόφοι που βρίσκονται στη ζώνη της αποκλειστικής τους αρμοδιότητας τους ζητούν τη χορήγηση σπέρματος προερχομένου από εγκεκριμένα κέντρα παραγωγής της επιλογής τους;

2) Αντίκειται προς τα άρθρα 30 και 36 της ίδιας Συνθήκης, προς το άρθρο 2 της οδηγίας 77/504/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1977, περί των ζώων αναπαραγωγής του βοείου είδους καθαρόαιμου γένους, και προς το άρθρο 4 της οδηγίας 87/328/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1987 για την αποδοχή στην αναπαραγωγή βοοειδών αναπαραγωγής καθαρόαιμου γένους μια εθνική ρύθμιση, όπως η προκείμενη, η οποία επιβάλλει στους επιχειρηματίες που εισάγουν σπέρμα προερχόμενο από κράτος μέλος της Κοινότητας να το παραδίδουν σε εγκεκριμένο κέντρο τεχνητής γονιμοποιήσεως ή παραγωγής;»

Επί του πρώτου ερωτήματος

14 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο θέτει κατ' ουσίαν δύο διαφορετικά προβλήματα. Καταρχάς, ερωτά εάν τα άρθρα 5, 86 και 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν την εκ μέρους κράτους μέλους χορήγηση σε εγκεκριμένα κέντρα γονιμοποιήσεως με βόειο σπέρμα ορισμένων αποκλειστικών δικαιωμάτων εντός οριοθετημένης ζώνης. Στη συνέχεια, ζητεί να μάθει εάν οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν στο κέντρο, οσάκις οι κτηνοτρόφοι που είναι εγκατεστημένοι εντός της ζώνης που ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα εγκεκριμένου κέντρου ζητούν από το κέντρο αυτό να τους προμηθεύσει σπέρμα προερχόμενο από κέντρα παραγωγής της επιλογής τους, να χρεώνει τους κτηνοτρόφους με τα πρόσθετα έξοδα που ενδέχεται να προκαλέσει η επιλογή αυτή.

Ως προς το πρώτο σκέλος του πρώτου ερωτήματος

15 Όσον αφορά τις επίμαχες διατάξεις της Συνθήκης, παρατηρείται καταρχάς ότι το άρθρο 5 επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να εκτελούν νομίμως τις κοινοτικές τους υποχρεώσεις. Εντούτοις, κατά παγία νομολογία, η διάταξη αυτή δεν μπορεί να εφαρμοστεί αυτοτελώς οσάκις η εξεταζομένη κατάσταση ρυθμίζεται από ειδική διάταξη της Συνθήκης, όπως συμβαίνει εν προκειμένω (βλ. απόφαση της 11ης Μαρτίου 1992, C-78/90 έως C-83/90, Compagnie Commerciale de l'Ouest κ.λπ., Συλλογή 1992, σ. I-1847, σκέψη 19). Κατά συνέπεια, το ερώτημα αυτό πρέπει να εξεταστεί σε σχέση με τα άρθρα 90, παράγραφος 1, και 86 της Συνθήκης.

16 Το άρθρο 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης ορίζει ότι τα κράτη μέλη δεν θεσπίζουν ούτε διατηρούν σε ισχύ μέτρα αντίθετα προς τους κανόνες της Συνθήκης, ιδίως προς εκείνους των άρθρων 7 και 85 έως 94, ως προς τις επιχειρήσεις στις οποίες χορηγούν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα.

17 Εν προκειμένω, η εθνική νομοθεσία, εξαρτώντας την εκμετάλλευση των κέντρων γονιμοποιήσεως από εγκρίσεις και προβλέποντας ότι κάθε κέντρο εξυπηρετεί ορισμένη ζώνη αποκλειστικά, χορήγησε αποκλειστικά δικαιώματα. Καθιερώνοντας με τον τρόπο αυτό, υπέρ των επιχειρήσεων αυτών, σειρά εδαφικά ορισμένων μονοπωλίων, που καλύπτουν όμως στο σύνολό τους όλη την επικράτεια ενός κράτους μέλους, οι εν λόγω εθνικές διατάξεις δημιουργούν δεσπόζουσα θέση υπό την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης εντός σημαντικού τμήματος της κοινής αγοράς.

18 Το γεγονός και μόνο της δημιουργίας δεσπόζουσας θέσεως με τη χορήγηση αποκλειστικού δικαιώματος υπό την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 1, δεν είναι, αφ' εαυτού, ασυμβίβαστο προς το άρθρο 86 της Συνθήκης. Ένα κράτος μέλος δεν παραβαίνει, πράγματι, τις απαγορεύσεις που περιλαμβάνονται στις δύο αυτές διατάξεις παρά μόνον εφόσον η οικεία επιχείρηση άγεται, από την άσκηση και μόνο του αποκλειστικού δικαιώματος που της παραχωρήθηκε, σε καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσεώς της (βλ. απόφαση της 23ης Απριλίου 1991, C-41/90, Höfner και Elser, Συλλογή 1991, σ. I-1979, σκέψη 29, και, προσφάτως, την απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 1991, C-179/90, Merci convenzionali porto di Genova, Συλλογή 1991, σ. I-5889, σκέψη 17).

19 Εν προκειμένω, η προβαλλόμενη καταχρηστική εκμετάλλευση συνίσταται στην επιβολή υπερβολικών τιμών εκ μέρους των κέντρων γονιμοποιήσεως.

20 Επομένως, πρέπει να εξεταστεί αν η συνιστώσα την προβαλλομένη καταχρηστική εκμετάλλευση πρακτική αποτελεί άμεση συνέπεια του νόμου. Συναφώς, διαπιστώνεται ότι ο νόμος περιορίζεται στο να επιτρέπει στα κέντρα γονιμοποιήσεως να απαιτούν από τους κτηνοτρόφους που τους ζητούν να τους προμηθεύσουν σπέρμα από διαφορετικά κέντρα παραγωγής πρόσθετα έξοδα που απορρέουν από την επιλογή αυτή.

21 Η διάταξη αυτή, καίτοι αναθέτει στα κέντρα γονιμοποιήσεως τον καθορισμό του ύψους των εξόδων αυτών, δεν τους επιτρέπει να απαιτούν δυσανάλογα έξοδα και, επομένως, δεν άγει στην καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης τους.

22 Κατά συνέπεια, στο πρώτο σκέλος του ερωτήματος πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 90, παράγραφος 1, και 86, της Συνθήκης δεν απαγορεύουν την εκ μέρους κράτους μέλους χορήγηση σε εγκεκριμένα κέντρα όπου πραγματοποιείται η γονιμοποίηση με βόειο σπέρμα αποκλειστικών δικαιωμάτων εντός οριοθετημένης ζώνης.

Ως προς το δεύτερο σκέλος του πρώτου ερωτήματος

23 Το άρθρο 5 του γαλλικού νόμου 66-1005 της 28ης Δεκεμβρίου 1966, περί της κτηνοτροφίας, δεν προβλέπει στο πέμπτο εδάφιο ότι οι κτηνοτρόφοι οι οποίοι βρίσκονται στη ζώνη δραστηριότητας ενός κέντρου γονιμοποιήσεως θα μπορούν να ζητούν από το κέντρο να τους προμηθεύει σπέρμα που προέρχεται από κέντρα παραγωγής της επιλογής τους και ότι τα πρόσθετα έξοδα που απορρέουν από την επιλογή αυτή θα επιβαρύνουν τους χρήστες.

24 Το άρθρο 86 όμως απαγορεύει στα κέντρα να εκμεταλλεύονται καταχρηστικά τη δεσπόζουσα θέση τους κατά την αυτόνομη άσκηση της οικονομικής τους δραστηριότητας.

25 Όπως έχει ήδη κρίνει το Δικαστήριο, υφίσταται καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης στην περίπτωση όπου η κατέχουσα θέση μονοπωλίου διοικητικού χαρακτήρα επιχείρηση απαιτεί για τις υπηρεσίες της τέλη δυσανάλογα προς την οικονομική αξία της παρεχομένης υπηρεσίας (αποφάσεις της 13ης Νοεμβρίου 1975, 26/75, General Motors, Συλλογή τόμος 1975, σ. 425, σκέψη 12, και της 11ης Νοεμβρίου 1986, 226/84, British Leyland, Συλλογή 1986, σ. 3263, σκέψη 27).

26 Ομοίως, τα εγκεκριμένα κέντρα θα εκμεταλλεύονταν καταχρηστικά τη δεσπόζουσα θέση τους εάν επιβάρυναν τους χρήστες με έξοδα μεγαλύτερα των προσθέτων εξόδων στα οποία πραγματικά υποβλήθηκαν για να προμηθευθούν και να διατηρήσουν μέχρι τη σπερματέγχυση το εισαγόμενο σπέρμα από άλλο κράτος μέλος κατόπιν αιτήσεως ενός χρήστη.

27 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το άρθρο 86 της Συνθήκης έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει σε κέντρα γονιμοποιήσεως, τα οποία έχουν κατ' αποκλειστικότητα έγκριση να επεμβαίνουν σε οριοθετημένη ζώνη, να επιβαρύνουν τους χρήστες, οι οποίοι τους ζητούν να προμηθεύσουν σπέρμα προερχόμενο από κέντρα παραγωγής άλλων κρατών μελών, με πρόσθετα έξοδα, υπό τον όρον ότι τα κέντρα γονιμοποιήσεως πράγματι υποβλήθηκαν στα εν λόγω έξοδα για να ανταποκριθούν στο αίτημα των χρηστών αυτών.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

28 Για να δοθεί απάντηση στο δεύτερο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου σχετικά με την ερμηνεία των άρθρων 30 και 36 της Συνθήκης ΕΟΚ καθώς και των οδηγιών 77/504 και 87/328, υπενθυμίζεται ότι, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο κατά πάγια νομολογία (βλ., πρώτον, απόφαση της 11ης Ιουλίου 1974, 8/74, Das-

sonville, Συλλογή τόμος 1974, σ. 411), πρέπει να θεωρηθεί ως μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό κάθε εμπορική ρύθμιση των κρατών μελών ικανή να επηρεάσει άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το ενδοκοινοτικό εμπόριο.

29 Η νομοθεσία κράτους μέλους, η οποία υποχρεώνει τους ιδιώτες επιχειρηματίες που εισάγουν στην επικράτειά του ποσότητες βοείου σπέρματος προελεύσεως άλλου κράτους μέλους να τις παραδίδουν, επί πληρωμή, σε εγκεκριμένο κέντρο στο οποίο έχει παραχωρηθεί το αποκλειστικό δικαίωμα αποθηκεύσεως σπέρματος και σπερματεγχύσεως, συνιστά τέτοιο εμπόδιο στις εισαγωγές. Πράγματι, η υποχρέωση αυτή, λόγω του ότι ισχύει σε στάδιο το οποίο ακολουθεί αμέσως την εισαγωγή και επιβάλλει οικονομική επιβάρυνση στους εισαγωγείς, είναι ικανή να περιορίσει τον όγκο των εισαγωγών.

30 Το άρθρο 36 της Συνθήκης εισάγει εξαίρεση στην απαγόρευση των περιορισμών επί των εισαγωγών, εξαγωγών και διαμετακομίσεων, όταν μέτρα της φύσεως αυτής δικαιολογούνται από λόγους προστασίας της υγείας και της ζωής ανθρώπων και ζώων (βλ. απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1976, 35/76, Simmenthal, Συλλογή τόμος 1976, σ. 683, σκέψη 18).

31 Εντούτοις, αποτελεί πάγια νομολογία ότι, οσάκις, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 100 της Συνθήκης ΕΟΚ, κοινοτικές οδηγίες προβλέπουν την εναρμόνιση των διατάξεων που είναι αναγκαίες, μεταξύ άλλων, για την εξασφάλιση της προστασίας της υγείας των ανθρώπων και των ζώων και που εισάγουν κοινοτικές διαδικασίες ελέγχου ως προς την τήρησή τους, παύει να δικαιολογείται η επίκληση του άρθρου 36, οπότε οι κατάλληλοι έλεγχοι θα πρέπει εφεξής να διεξάγονται και τα μέτρα προστασίας να λαμβάνονται στο πλαίσιο που ορίζει η οδηγία εναρμονίσεως (βλ. αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 1977, 5/77, Tedeschi, Συλλογή τόμος 1977, σ. 475, σκέψη 35· της 5ης Απριλίου 1979, 148/78, Ratti, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 861, σκέψη 36· της 8ης Νοεμβρίου 1979, 251/78, Denkavit, Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 619, σκέψη 14, και της 20ής Σεπτεμβρίου 1988, 190/87, Moormann, Συλλογή 1988, σ. 4689, σκέψη 10).

32 Στηριζόμενη στη νομολογία αυτή, η Γαλλική Κυβέρνηση δικαιολογεί τη νομοθεσία της επικαλούμενη, αφενός μεν, την ανάγκη βελτιώσεως, από γενετικής απόψεως, των ζώων βοείου είδους, αφετέρου δε, υγειονομικούς λόγους.

33 Προκειμένου για τους λόγους που αφορούν τη γενετική βελτίωση των βοοειδών, υπενθυμίζεται ότι η οδηγία 87/328, η οποία αποσκοπεί στην κατάργηση των ζωοτεχνικών εμποδίων στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές βοείου σπέρματος, επιβάλλει με το άρθρο 2, παράγραφος 1, στα κράτη μέλη να καταργήσουν κάθε εμπόδιο στην αποδοχή και τη χρησιμοποίηση επί του εδάφους τους του βοείου σπέρματος που έχει εισαχθεί από τα άλλα κράτη μέλη υπό τους όρους που προβλέπονται στο άρθρο 4 της οδηγίας αυτής (βλ. σκέψη 9 ανωτέρω). Εξάλλου, το άρθρο 2 της οδηγίας 91/174 προβλέπει ότι η εμπορία του σπέρματος ζώων φυλής (ράτσας) δεν μπορεί να απαγορεύεται, περιορίζεται ή παρεμποδίζεται για γενεαλογικούς λόγους. Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι οι ζωοτεχνικές και γενεαλογικές προϋποθέσεις αποτέλεσαν αντικείμενο πλήρους εναρμονίσεως στο κοινοτικό επίπεδο.

34 Όσον αφορά τους υγειονομικούς λόγους, ρυθμίστηκαν με την οδηγία 88/407, η οποία, κατά το άρθρο 1, τυγχάνει εφαρμογής στο ενδοκοινοτικό εμπόριο και στις εισαγωγές κατεψυγμένου σπέρματος βοοειδών από τρίτες χώρες. Το άρθρο 3 της οδηγίας αυτής όπως και το παράρτημα C διευκρινίζουν τους γενικούς όρους που ισχύουν στο ενδοκοινοτικό εμπόριο βοείου σπέρματος, περιέχουν όμως διευκρινίσεις μόνον ως προς τη συλλογή και την επεξεργασία του στο κράτος μέλος εξαγωγής, καθώς και ως προς τη μεταφορά προς το κράτος προορισμού. Καμία διάταξη της οδηγίας δεν αφορά επομένως την αποθήκευση ή τη χρησιμοποίηση του σπέρματος στο κράτος προορισμού.

35 Επομένως, οι υγειονομικοί όροι που ισχύουν στο ενδοκοινοτικό εμπόριο βοείου σπέρματος δεν έχουν ακόμη αποτελέσει αντικείμενο πλήρους εναρμονίσεως στο κοινοτικό επίπεδο όσον αφορά το κράτος προορισμού του σπέρματος. Επομένως, τα κράτη μέλη μπορούν εγκύρως να επικαλούνται υγειονομικούς λόγους για να εμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία του βοείου σπέρματος, καθόσον οι περιορισμοί στο ενδοκοινοτικό εμπόριο είναι ανάλογοι προς τον επιδιωκόμενο σκοπό.

36 Συναφώς, για να εξακριβωθεί εάν τα περιοριστικά αποτελέσματα της επίμαχης ρυθμίσεως επί του ενδοκοινοτικού εμπορίου υπερβαίνουν το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του επιδιωκομένου σκοπού, πρέπει να εξεταστεί εάν τα αποτελέσματα αυτά είναι άμεσα, έμμεσα ή απλώς υποθετικά και εάν παρεμποδίζουν την εμπορία των εισαγομένων προϊόντων περισσότερο απο την εμπορία των εγχωρίων προϊόντων (βλ. απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992, C-169/91, B & O, Συλλογή 1992, σ. I-6635, σκέψη 15).

37 Ως προς το σημείο αυτό, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 2, παράγραφος 3, της γαλλικής υπουργικής αποφάσεως της 24ης Ιανουαρίου 1989 θεσπίζει υποχρέωση αποθηκεύσεως στα εγκεκριμένα κέντρα μόνο για το εισαγόμενο σπέρμα. Εντούτοις, κατά τις επεξηγήσεις της Γαλλικής Κυβερνήσεως κατά τη συνεδρίαση, οι οποίες δεν αντικρούστηκαν από τους άλλους παρεμβαίνοντες, παρεμφερής υποχρέωση για το σπέρμα που παράγεται στη γαλλική επικράτεια απορρέει από το μονοπώλιο που κατέχουν τα κέντρα γονιμοποιήσεως, διότι μόνον τα κέντρα αυτά έχουν λάβει έγκριση να παράγουν και να αποθηκεύουν σπέρμα στη Γαλλία.

38 Προκειμένου για τα αποτελέσματα στην πράξη της υποχρεώσεως αποθηκεύσεως του σπέρματος, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι, ακόμη και αν ο περιορισμός αυτός ισχύει αδιακρίτως για τα εγχώρια και τα εισαγόμενα προϊόντα, τα εισαγόμενα προϊόντα υφίστανται δυσμενή μεταχείριση σε σχέση με την εγχώρια παραγωγή. Δεδομένου ότι στην υπό κρίση υπόθεση η εθνική νομοθεσία δεν προβλέπει διατάξεις για τους όρους αποθηκεύσεως, ιδίως όσον αφορά την τιμή που πρέπει να καταβάλει ο εισαγωγέας στο εγκεκριμένο κέντρο, και ότι η τιμή αυτή καθορίζεται γενικώς κατ' αποκοπήν, καμία διάταξη δεν εμποδίζει τα εγκεκριμένα κέντρα να επιβάλλουν στους ιδιώτες δυσαναλόγους όρους για την αποθήκευση του εισαγομένου σπέρματος.

39 Το ζήτημα αν η λειτουργία των εγκεκριμένων κέντρων όσον αφορά τους όρους αποθηκεύσεως του σπέρματος καταλήγει στην πράξη σε διάκριση εις βάρος του εισαγομένου προϊόντος ανάγεται στην εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών η οποία ανήκει στην αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου.

40 Κατά συνέπεια, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 30 και 36 της Συνθήκης, θεωρούμενα στο σύνολό τους, το άρθρο 2 της οδηγίας 77/504/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1977, περί των ζώων αναπαραγωγής του βοείου είδους καθαρόαιμου γένους, και το άρθρο 4 της οδηγίας 87/328/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1987, για την αποδοχή στην αναπαραγωγή βοοειδών αναπαραγωγής καθαρόαιμου γένους, έχουν την έννοια ότι δεν απαγορεύουν τη θέσπιση εθνικής ρυθμίσεως, όπως η εξεταζόμενη στην υπό κρίση υπόθεση, η οποία επιβάλλει στους επιχειρηματίες που εισάγουν σπέρματα προελεύσεως άλλου κράτους μέλους της Κοινότητας να τα παραδίδουν σε εγκεκριμένο κέντρο γονιμοποιήσεως ή παραγωγής.

Επί των δικαστικών εξόδων

41 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 15ης Ιουνίου 1993 το Cour de cassation, αποφαίνεται:

1) Τα άρθρα 90, παράγραφος 1, και 86, της Συνθήκης δεν απαγορεύουν την εκ μέρους κράτους μέλους χορήγηση σε εγκεκριμένα κέντρα όπου πραγματοποιείται η γονιμοποίηση με βόειο σπέρμα αποκλειστικών δικαιωμάτων εντός οριοθετημένης ζώνης.

2) Το άρθρο 86 της Συνθήκης έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει σε κέντρα γονιμοποιήσεως, τα οποία έχουν κατ' αποκλειστικότητα έγκριση να επεμβαίνουν σε οριοθετημένη ζώνη, να επιβαρύνουν τους χρήστες, οι οποίοι τους ζητούν να προμηθεύσουν σπέρμα προερχόμενο από κέντρα παραγωγής άλλων κρατών μελών, με πρόσθετα έξοδα, υπό τον όρον ότι τα κέντρα γονιμοποιήσεως πράγματι υποβλήθηκαν στα εν λόγω έξοδα για να ανταποκριθούν στο αίτημα των χρηστών αυτών.

3) Τα άρθρα 30 και 36 της Συνθήκης, θεωρούμενα στο σύνολό τους, το άρθρο 2 της οδηγίας 77/504/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1977, περί των ζώων αναπαραγωγής του βοείου είδους καθαρόαιμου γένους, και το άρθρο 4 της οδηγίας 87/328/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1987, για την αποδοχή στην αναπαραγωγή βοοειδών αναπαραγωγής καθαρόαιμου γένους, έχουν την έννοια ότι δεν απαγορεύουν τη θέσπιση εθνικής ρυθμίσεως, όπως η εξεταζόμενη στην υπό κρίση υπόθεση, η οποία επιβάλλει στους επιχειρηματίες που εισάγουν σπέρματα προελεύσεως άλλου κράτους μέλους της Κοινότητας να τα παραδίδουν σε εγκεκριμένο κέντρο γονιμοποιήσεως ή παραγωγής.

Moitinho de Almeida Diez de Velasco Edward

Κακούρης Schockweiler Grévisse

Zuleeg Kapteyn Murray

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 5 Οκτωβρίου 1994.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Προεδρεύων

J. C. Moitinho de Almeida

Πρόεδρος του τρίτου και του πέμπτου τμήματος